

RASMUS RASKS CEYLONOPHOLD

AF

OVE K. NORDSTRAND

At Danmark i dag ejer en af verdens fornemste samlinger af palmebladshåndskrifter fra Ceylon skyldes væsentligst een enkelt mand, sprogforskeren Rasmus Rask der på sin store indiske rejse¹⁾ i en periode på næsten ni måneder opholdt sig i Ceylon. Fra opholdet her hjemførte han en samling palmebladshåndskrifter hvoraf en del kort efter hans hjemkomst i 1823 og resten efter hans død i 1832 indgik i Det kongelige Bibliotek, blandt hvis kosteligste skatte disse håndskrifter nu må regnes.²⁾ Samlingens videnskabelige værdi skyldes ikke alene at den indeholder en række unica, tekster som nu ikke mere findes i Ceylon eller andetsteds, men måske nok så meget at Rask ved erhvervelsen af disse håndskrifter gik systematisk til værks og så at sige tilvejebragte et kvalitativt tværsnit af den litteratur som var tilgængelig i Ceylon i 1822, på et tidspunkt da landet befandt sig i een af de hårdeste politiske og kulturelle brydningsperioder i dets årtusindgamle historie.

I tilknytning til den nykatalogisering af bibliotekets ceylonesiske håndskrifter som har stået på siden 1956³⁾ er det lykkedes at fremdrage forskelligt materiale til belysning af Rasks ophold og arbejde i Ceylon. En del af dette materiale har allerede været offentliggjort,⁴⁾ men det fremlægges her suppleret med senere fremdraget stof.

Rask var rejst fra København 1816 og havde, med ophold i Sverige, Finland, Rusland og Persien, omsider i september 1820 nået det indiske fastland hvor han bl.a. i Bombay erhvervede de berømte avesta- og pehlevihåndskrifter, som nu findes i Kgl. Bibl., derefter gik vejen til Ceylon og den 30. november 1821 ankom han til Colombo.

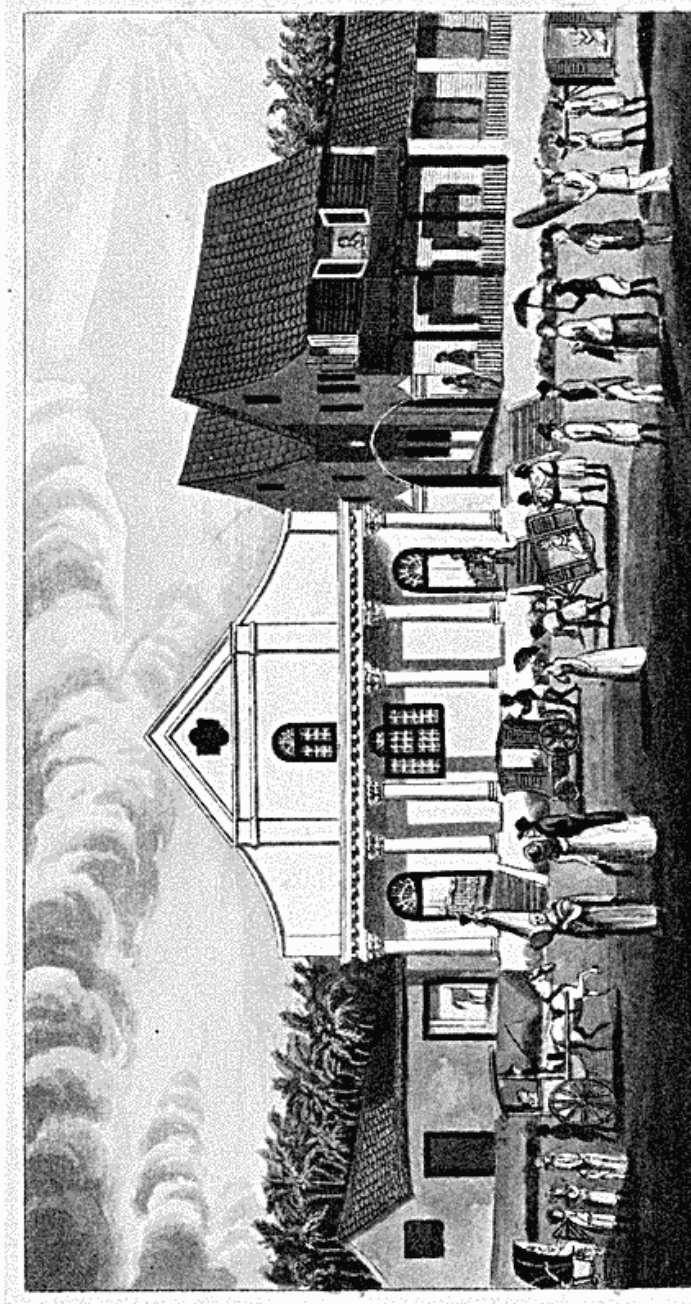
Colombo var allerede på den tid en by af betydelig størrelse og bemærkelsesværdig ren i sammenligning med andre maleriske orientalske byer. Den bestod af fire dele. Fæstningsbyen der rummede koloniadministrationen og den engelske garnison lå omsluttet af volde og grave mellem havnen og Beira-søen. Syd for fæstningsbyen lå en ny bydel Kollupitiya

(Colpetty), et villakvarter hvis indbyggere væsentligst bestod af engelske officerer og embedsmænd. Nord for fæstningsbyen og adskilt fra denne af en eng, Buffalo Plains, lå den indfødte bydel, Pettah, der mod nord afgrænsedes af en vold. Og endelig et stykke videre nordpå Wolvendaal,⁵⁾ en bydel der som Kollupitiya beboedes af koloniadministrationens embedsmænd. Mellem Pettah og Wolvendaal fandtes spredt bebyggelse beboet af indfødte. Dette område betegnedes i daglig tale som ydre Pettah. Byens indbyggertal blev i 1810 opgjort til lidt over 26.000, heri dog ikke medregnet den engelske koloni og garnisonen.⁶⁾

Den engelske metodistmission, Wesleyan Mission, der havde begyndt sit arbejde i Ceylon i 1810,⁷⁾ ejede et hus på hovedgaden i Pettah, Grand Pass Road. Hertil begav Rask sig straks efter sin ankomst. Han blev modtaget af missionærerne Rev. Mr. William Buckley Fox, Rev. Mr. Gogerley og Rev. Mr. Benjamin Clough,⁸⁾ der hjalp ham til rette og sørgede for hans indkvartering, efter alt at dømme hos den engelske familie Bennett. Rask var kommet til Colombo for at studere sprogene pali, singalesisk og elu og bekendtskabet med missionær Clough skulle blive til stor nytte for ham.

Rev. Benjamin Clough havde opholdt sig en årrække i Ceylon.⁹⁾ Han var stærkt sproginteresseret og havde tilegnet sig et forholdsvis godt kendskab til såvel pali som singalesisk, med henblik på sit virke som missionær blandt singaleserne. Herigennem havde han været i stand til at oversætte til singalesisk en række opbyggelsesbøger til brug i missionsarbejdet. Ligeledes gennemførte han udgivelsen af en engelsk-singalesisk og senere en singalesisk-engelsk ordbog, hvortil kom forskellige mindre sproglige arbejder. I alt dette viste Clough sig som en begavet amatør, men han savnede dybere indsigt i den sprogvidenskabelige metode. Som vi senere skal se tog Rask aktiv del i et par af Cloughs forehavender, dog uden at hans medvirken findes omtalt i de pågældende publikationer. Men ceylonesiske forskere har ved sammenligning med Cloughs øvrige produktion ment netop i disse arbejder at kunne spore den aktive medvirken af en virkelig sprogvidenskabelig begavelse, uden dog at kunne afsløre hans identitet.

På modstående side: Det nye Wesleyanske (metodistiske) missionshus i Colombos sydlige forstad, Kollupitiya. Her boede Rask en tid efter at være brudt sammen under den voldsomme arbejdsbyrde han havde pålagt sig. På vejen foran missionshuset ses nogle af de transportmidler som benyttedes af europæere og fornemme singalesere i den tids Colombo. I billedets forgrund til højre ses en *mudelliar* i den karakteristiske tæt tilknappede uniformsfrakke. Bag ham bæres værdighedstegnet, den store *talipot*-vifte. Længere til venstre ses en *blukkhu*, en buddhistmunk, svøbt i gult lærred og med en lille håndvifte. Efter W. M. Harvard *The Mission to Ceylon and India*, London 1823.

Lester sculp

*A Front View of the Wesleyan Mission House & Premises, Colombo,
With a representation of Ceylonese Costume & Modes of Carriage.*

Billedunderskrift se nederst på foregående side.

Ved Cloughs mellemkomst gjorde Rask allerede få dage efter sin ankomst bekendtskab med en fremstående pali-lærd, George Nadoris de Silva,¹⁰⁾ en ejendommelig personlighed, der under hele opholdet fungerede som hans lærer i pali samt formidlede en række af hans vigtigste håndskrifterhvervelser. Han var født 1768 i landsbyen Kapugama i nærheden af Dondra i det sydligste Ceylon, og havde tjent sig op til en topposition indenfor den buddhistiske orden.¹¹⁾ I 1808 drog han under navnet Dhammakhandha Kappāsagāma i spidsen for en flok munke fra Dadällatemplet i det sydlige Ceylon, afsted til Burma i særlig mission. Hos den burmesiske konge i Ava skulle han søge udvirket at afskrifter af en række pali-tekster, der oprindeligt var skrevet i Ceylon, men ikke længere var bevaret der, kunne bringes tilbage. Dhammakhandha og hans rejsesæller blev overordentlig vel modtaget af Burmas konge, og opholdt sig i Ava i tre år. I begyndelsen af 1812 vendte de tilbage til Dadälla medbringende afskrifter af de ønskede tekster. Tiden i Ava havde de udnyttet flittigt til studier, og inden tilbagerejsen modtog Dhammakhandha af Burmas konge ærestitlen rājaguru (ordret: konge-lærer). Efter hjemkomsten overtog Dhammakhandha posten som leder af templet i Dadälla og grundlagde kort efter samme sted den såkaldte Amerapura sekt, en burmesisk orienteret, mindre ortodoks retning indenfor den buddhistiske orden. Sent på året 1814 skrev han et stort, pompøst udstyret brev til den singalesiske konge, Śri Vikrāma Rājasiṅha. I dette brev, der bl. a. er bemærkelsesværdigt ved at være udfærdiget ikke på palmeblade, men på papir med smukt udmalede randbordurer, betegner han sig selv som Dhammakhandha rājaguru, kong Vikrāma Rājasiṅha's „tro og loyale undersåt i det af fjenden (∴ briterne) besatte kystland“. Efter et langt indledende hyldestdigt til kongen, affattet på pali og forsynet med singalesisk kommentar, beretter han om rejsen til Burma og om dens resultater. Samtidig med at han overbringer den burmesiske konges gode ønsker, anmoder han endelig om støtte fra kong Vikrāma Rājasiṅha til at få de hjembragte tekster skrevet tilbage i singalesisk skrift.

Brevet må være blevet færdigt i begyndelsen af januar 1815, idet det tilsyneladende aldrig nåede at blive afsendt. Den 11. januar 1815 gik britiske tropper til aktion mod det singalesiske styre i Ceylons centrale provinser og kongen måtte flygte ud i bjergene fra sin hovedstad, Kandy. Brevet forblev i Dhammakhandas varetægt indtil han i 1822 videregav det til Rask.¹²⁾

I efteråret 1815 kom Dhammakhandha, eller Ava præsten som englænderne sædvanligvis betegnede ham, i berøring med de engelske metodistmissionærer. I december samme år udtrådte han af den buddhistiske

orden og juledag blev han døbt som George Nadoris de Silva.¹³⁾ Engländerne havde brug for hans gode sprogkunderskaber og antog ham derfor som mudelliar, indfødt tolk. Blandt andet benyttede de ham meget under det alvorlige oprør i årene 1817-18, men det må her i sandhedens interesse tilføjes at hans landsmænd havde nok så stort udbytte af hans mudelliarvirksomhed.¹⁴⁾ Og det er i det hele taget et åbent spørgsmål om hans dåb ikke var mere taktik fra den buddhistiske ordens side end tegn på en egentlig omvendelse. Det forekommer ejendommeligt at George Nadoris de Silva efter at være gået i engelsk tjeneste og altså efter almindelige begreber have forrådt sine landsmænds sag, stadig nød den samme tillid og anseelse som forhen blandt sine landsmænd, såvel indenfor som udenfor den buddhistiske orden.

Også i singalesisk skaffede missionær Clough en god lærer for Rask, Don Abraham de Thomas, blandt sine landsmænd også kendt som Ellepata Pundit, der fungerede som mudelliar på den engelske guvernørs kontor.¹⁵⁾ De tilgængelige oplysninger om Don Thomas er yderst sparsomme, men en af de vigtigere findes blandt Rasks optegnelser. Rask nævner ham første gang i en indførsel i sin dagbog 5. december 1821: „ . . . gjorde Bekjendtskab med de nyomvendte Hr. Petrus og Don Abraham de Thomas, som gave mig lidt Efterretning om Pali- og Elu-Skrift- riget. Elu er den gamle Singalesisk.“ Imidlertid kan betegnelsen „nyomvendte“ kun dække Hr. Petrus, idet Don Thomas må være gået over til kristendommen adskillige år tidligere. I det mindste findes følgende oplysning i Rasks singalesiske skriftlære p. 16: „54. Til en sammenhængende Skrift- og Sprogprøve anføres her Fadervor af den sing. Oversættelse af det ny Testam., som den lærde Engellænder Wm. Tolfrey ved Hjælp af den udmærkede indfødte Lærde Don Abraham de Thomas bragte til 2. Tim 2, 24 . . .“ William Tolfrey fungerede som cheftolk, „Chief Translator to the Resident at Kandy.“¹⁶⁾ På foranledning af Bibelselskabet i Colombo havde han revideret den ældre hollandske oversættelse af Bibelen til singalesisk og senere oversat det Ny Testamente til pali, samt endelig påbegyndt den af Rask omtalte oversættelse af det Ny Testamente til singalesisk, som Don Thomas assisterede ved. Kan dennes omvendelse antages at være sket før eller under dette arbejde, må det være før 1817, som er Tolfreys dødsår. Blandt Rasks optegnelser finder vi endelig en notits som kan bidrage til belysning af Don Thomas' skoleuddannelse, og som muligvis vil kunne føre til fremdragelsen af yderligere oplysninger om ham. Notitsen lyder¹⁷⁾: „Kávya-Muttáháré en lignende yngre bearbejdelse af Dasaratha-Játakam ved Maniratana fra Sályalé (en landsby) død for en 10 til 12 Års Tid siden var Don Thomas' Lærer.“

Rask var kommet for at studere sprog og var hurtigt i fuld gang med arbejdet. Om hans fremgangsmåde ved disse studier er det kun få og spredte oplysninger, væsentligst fra opholdets første tid, der lader sig fremdrage. I pali begyndte han med Bālāvatāra¹⁸⁾ en berømt pali-grammatik affattet på pali, og anvendte som hjælpemiddel en engelsk oversættelse foretaget af Tolfrey og efter dennes død beroende i det Wesleyanske missionshus. Efter en halv snes dages studium opstillede Rask efter sine egne principer, men på grundlag af Tolfreys Bālāvatāra-oversættelse, et udkast til en pali-grammatik.¹⁹⁾

I singalesisk begyndte han at læse efter oversættelsen af det Ny Testamente. Meget tyder på at Rask for begge sprogs vedkommende i et vist omfang også har arbejdet med skriftlige øvelser. Blandt hans optegnelser findes således forskellige steder afsnit af „N. T. [Ny Testamente] på Sing. med lat. Bogst.“ Og i dagbogen findes under 16. juni 1822 følgende notits: „fortsætter mit Studium af den paliske Nidānam med Johannes som har været buddh. Præst.“ Den 30. juni hedder det sammesteds: „Jeg arbejder fort med Johannes og slutter Afskriften af Avidure-nidānam med lat. Bogst.“ Den her omtalte afskrift findes bevaret blandt Rasks optegnelser²⁰⁾ og udviser rettelser af såvel George Nadoris de Silva som af den omtalte Johannes.

I 1820 var der blevet grundlagt et videnskabeligt selskab i Colombo, „Ceylon Literary Society“, hvis medlemmer væsentligst rekrutteredes blandt engelske embedsmænd og missionærer. Møder afholdtes een gang om måneden og afhandlinger og andre sager som var indsendt til selskabet fremlagdes her til diskussion blandt medlemmerne. Hvis en sag skønnes at være af særlig vigtighed, eller at kræve særlige overvejelser behandlede den først i et udvalg inden den fremlagdes til endelig behandling på et ordinært møde.²¹⁾

Den 15. december 1821 afholdtes et møde i selskabet, hvori Lieutenant Colonel Henry Wright støttet af den fremstående jurist Sir Richard Ottley fremsatte forslag om at udnævne Rask til æresmedlem.²²⁾ Forslaget blev enstemmigt vedtaget og den 21. december modtog Rask den officielle udnævnelse,²³⁾ hvilket selvsagt var en meget væsentlig opmuntring for ham. Hans overvejelser i de følgende dage om hvorledes han på passende måde kunne give udtryk for sin taknemmelighed overfor selskabet mundede ud i en beslutning om at udarbejde en afhandling om et emne der lå ham stærkt på sinde: et fælles-indisk retskrivningssystem baseret på anvendelsen af det latinske alfabet.

Forskellige notater og udkast synes at vise at Rask allerede under opholdet i Petersborg og i tilknytning til de sanskrit-studier han der gennem-

førte havde tumlet med planer om et fælles-indisk retskrivningssystem som var baseret på anvendelsen af alfabeter som europæiske bogtrykkerier rådede over, altså henholdsvis det latinske, det græske og det russiske. Det står derfor ganske klart at det oprindeligt for Rask drejede sig om at få tilvejebragt et system der kunne fungere som hjælpemiddel for ham selv og andre ved offentliggørelsen af sammenlignende sprogvidenskabelige undersøgelser i Europa, idet intet europæisk bogtrykkeri rådede over de indiske typer som ellers ville være nødvendige. Et forsøg var tidligere gjort af den berømte Sir William Jones med at udvikle et indisk retskrivningssystem baseret på det latinske alfabet.²⁴⁾ Systemet havde imidlertid aldrig fået nævneværdig praktisk betydning, idet det ikke var tilstrækkelig konsekvent i udformningen og fremfor alt ikke var tilstrækkelig entydigt til at kunne anvendes ved videnskabelige sammenligninger.

Under opholdet i Bombay begyndte Rask atter så småt at arbejde med sit retskrivningssystem,²⁵⁾ men først efter ankomsten til Ceylon synes arbejdet hermed for alvor at have taget fart, samtidig med at det i nogen grad ændrede retning. Under rejserne gennem Indien havde Rask bemærket hvordan det utal af alfabeter som anvendtes i de forskellige egne af landet lagde sig hindrende i vejen for det kulturelle og økonomiske samkvem folkene imellem. Hans bestræbelser gik derfor ud på at skabe et retskrivningssystem som på cengang kunne tjene praktiske formål i Indien og videnskabelige formål i Europa. Sine synspunkter søgte han at nedfælde i afhandlingen. Den 29. december noterede han i dagbogen: „... begyndte på en Afhandling til det liter. Selskab om at udtrykke de ind. Sprog ved lat. Bogstaver, ...“ og 14. februar kunne han sammesteds anføre: „Slutter Renskrivningen af min Afhandling om den Indisk-latinske Retskrivning til det literære Selskab, ...“ Senere samme dag noterede han: „Hr. Clough hørte min Afhandling og rettede nogle Udtryk deri.“ Næste dag indleverede han afhandlingen til selskabets sekretær, løjtnant Gascoyne, der i et møde samme dag forelagde den for selskabets medlemmer, og i selskabets forhandlingsprotokol hedder det herom²⁶⁾: Indo-Roman Orthography. A paper from Professor Rask on a new system of Indo-Roman Orthography is laid before the Society. Ordered that the thanks of the Society be communicated to the Professor for his very obliging communication, and that the Paper be referred to the Sub-Committee of Civil History, Languages, and Antiquities for their Report.“

Men først på det ordinære møde den 16. april sammenkaldtes komiteen for at tage stilling til Rasks afhandling. Det hedder i referatet²⁷⁾: „Indo-Roman Orthography. The Sub-Committee of Civil History, Languages

and Antiquities is requested to meet on Saturday next at 12 o'clock to take into consideration the Paper presented by Professor Rosk [sic] on Indo-Roman Orthography, and Dr. Farrell is requested to preside at the Meeting."

Det kunne synes ejendommeligt at selskabet lod så lang tid hengå inden man tog endelig stilling til Rasks afhandling. Denne nølen havde imidlertid sin specielle årsag: selskabet var ikke særlig begejstret for Rasks synspunkter, men ville på den anden side nødig såre ham, og sagen måtte derfor gøres til genstand for omfattende overvejelser og drøftelser, som tog tid.

I afhandlingen udtrykte Rask sin taknemmelighed over den ære selskabet havde vist ham²⁸):

Gentlemen! Sensible as I am of my obligations to you, for admitting me as honorary member of your Society, I have still thought a trail to promote the noble end of your institution, however trifling the object and defecient its execution, much more acceptable to you than the most exquisite thanksgiving for the honor you have deigned to confer on an insignificant stranger or the most delicate eulogium over your merits of the eastern as well as western part of the globe. With this persuasion I beg to submit a few remarks on the best method of expressing Indian sounds in European Characters, a trifling object, it might seem, yet I hope not altogether void of interest.

Han gik derefter over til at beskrive de kulturelle vanskeligheder anvendelsen af forskellige alfabeter i Indiens provinser skabte; anførte som eksempel hvorledes sanskrit-tekster nedskrevet i een del af landet i eet alfabet ikke kunne læses i andre dele. Og til afhjælpning af disse vanskeligheder fremsatte han endelig forslag om at indføre sit fælles-indiske retskrivningssystem, baseret på anvendelsen af det latinske alfabet. Systemets opbygning og funktion beskrev han dernæst i detaljer.

Rask manglede sans for politik. Han forstod derfor ikke at han med sin afhandling havde stødt an mod de grundlæggende principer i den engelske kolonipolitik i Indien. Hans forslag tog ganske vist udelukkende sigte på en efter hans mening nyttig og kulturfremmende foranstaltning. Men de politiske og ikke mindst de militære konsekvenser en sådan reform efter engelsk opfattelse kunne tænkes at medføre, bragte hele sagen op i et plan hvor kulturelle hensyn måtte vige for hensynet til bevarelsen af Englands magtstilling i Indien. Den officielle engelske kolonipolitik i Indien havde ingenlunde interesse i øget samkvem med deraf følgende mulighed for større enhed mellem Indiens forskellige provinser. Og som gode englændere måtte Ceylon Literary Society's medlemmer følge denne

parole og gå imod det forslag og den argumentation der var indeholdt i Rasks afhandling. Det var imidlertid som sagt ikke nogen let opgave at gøre det på en måde så Rask ikke følte sig stødt. Komiteens betænkning bærer da også stærkt præg af de vanskeligheder formuleringen har voldt. Argumentationen er svag og de egentlige tilkendegivelser så stærkt indpakkede at de alene herved taber en hel del af deres slagkraft. Betænkningen blev forelagt i selskabets møde den 16. maj og havde ifølge møde-referatet følgende ordlyd²⁹):

Report upon Professor Rask's System of Indo-Roman Orthography as directed to be made at the last General Meeting. It appears to us that Professor Rask's plan for the more easy acquirement of the knowledge of the languages of India is as a theory highly ingenious and possesses considerable apparent utility both in its formation and design. But as the introduction and use of the Roman character in India forms its principal feature, and conceiving as we do that the Eastern Alphabets are as easily attained by us, as the Roman character and pronunciation can possibly be by the Asiatic, we confess that we do not concur with the learned Professor in thinking that his system of Indo-Roman Orthography would tend so materially as he supposes to facilitate the beneficent object he has in view. To the assimilation of Characters and dialects of different Nations there are many obstacles, moral, physical and political, which are not contemplated in this Paper. To a certain extent, however, we think the plan before us might be successfully practised, namely, amongst the more scientific natives of the East and in those Seminaries of Oriental Learning which are carried on under the control of the British Government and the immediate superintendance of European Instructors.

(signed) Charles Farrell

(signed) William Granville.

Af referatet fra mødet fremgår det iøvrigt at man senere drøftede et forslag om at påbegynde udgivelsen af en serie Transactions, hvori de afhandlinger som forelagdes i selskabets møder kunne offentliggøres. Udgangen på drøftelsen blev imidlertid at planen måtte skrinlægges,³⁰) formentlig af økonomiske grunde. Det er derfor ukorrekt når det i Raskbiografien i *Encyclopaedia Britannica*, 9. udg. 1886³², anføres, at Rasks afhandling „was printed in the Transactions of the Literary and Agricultural Society of Ceylon“. Men afhandlingen blev trykt i Ceylon omend på et meget senere tidspunkt. Rasks manuskript blev i 1887 fremdraget af Donald W. Ferguson blandt de arkivalier som i 1845 ved oprettelsen

af Royal Asiatic Society, Ceylon Branch, var overgået til dette selskab. Ferguson lod samme år Rasks afhandling offentliggøre i tre numre af Ceylon Literary Register.³¹⁾

Colombo med Ceylons bedste havn var som nævnt residensby for den engelske guvernør og det naturlige centrum for det vidtforgreneede administrationsapparat der varetog styret af kronkolonien Ceylon. Byen havde en talstærk engelsk koloni, en befolkningsgruppe som trods de fremmedartede forhold efter bedste evne søgte at indrette sig så hjemligt som muligt. Colombo var sædvanligvis ikke en by hvor de store begivenheder udspillede, og nyheder udefra og i særdeleshed fra Europa var der langt imellem. Derfor var det en begivenhed af format, da Rask, den kgl. danske sprogforsker, som man betegnede ham, kom til byen. Rask blev, tilsyneladende meget mod sin vilje,³²⁾ genstand for en sand selskabelig dyrkelse. Alle betydningsfulde personer i byen søgte at sole sig i den glans hans blotte tilstedeværelse kastede over et selskab. Og Rask tog af høflighed del i dette selskabelige hurlumhej, selv om det kedede ham og spildte hans sparsomme tid så han tit måtte tage natten til hjælp for at kunne overholde sin arbejdsplan.

Beständig havde Rask travlt. Aldrig tog han hensyn til sit i forvejen noget svagelige helbred. Hans videnskab og hvad dertil hørte gik fremfor alt andet. Det gik dog kun en tid. I februar 1822 kom tilbageslaget. Han brød sammen under det næsten umenneskelige arbejdspress han havde påtaget sig selv. Den 20. februar skrev han i dagbogen: Jeg blev meget svagelig og det jo mere og mere næsten daglig så jeg tænkte på Hjemrejsen i Skibet „Colombo“. Hans læge forbød ham at studere den første måneds tid.³³⁾ Tilsyneladende var dette forbud overflødig idet Rask skrev: Jeg var meget svag og tænkte mere på at fordrive Tiden end på noget Arbejde.

Missionær Clough var kort forinden fra Pettah flyttet til det nye missionshus i Kollupitiya. Hertil fik han bragt Rask således at han kunne få ro og hvile og blive passet på betryggende måde. Og allerede efter få dages ro begyndte Rask atter at live op.³⁴⁾ Men han følte sig langt fra frisk. Og han havde taget sin beslutning. Han ville hjem.

Det var imidlertid ikke blot hans vaklende helbred der havde fremtvunget denne beslutning. Andre og ikke mindre tungtvejende hensyn havde spillet ind. I længere tid havde hans økonomiske stilling været mildest talt usikker. Understøttelserne hjemmefra indløb med meget uregelmæssige mellemrum. I perioder var han henvist til at leve på lån fra engelske bekendte, i særdeleshed Clough. Hans daglige levevis var beskeden indtil det spartanske. Håndskrifter og bøger udgjorde hovedposten på budgettet, mens hans personlige fornødenheder kom i anden række.

I begyndelsen af februar havde det gode skib „Colombo“ ankret op på Colombos red, netop ankommet fra England hvortil det senere skulle returnere. Rask traf derfor aftale med kaptajnen, William Richardson, om at rejse med når skibet i slutningen af marts atter stak i søen med England som mål.³⁵⁾

Den 30. marts om aftenen lettede „Colombo“ anker og stod ud på en rejse der næsten inden den for alvor var begyndt endte på skibskirkegården ved indsejlingen til Galle, en by på Ceylons sydvestkyst. Galle skulle være sidste havn „Colombo“ anløb inden det satte kursen mod Europa. Men under indsejlingen løb det på undersøiske skær og forliste. Rask beskriver i dagbogen forliset med følgende ord³⁶⁾:

„Vi havde bestandig Modvind eller Vindstille, så vi ingen Vej kunne komme til Langfredag Morgen omtrent Kl. 7 da vi stødte på blinde Skær omtrent en 9, eller 10 Gange, Skibet blev meget beskadiget drog en stor Mængde Vand. Pompen den dobbelte måtte gå uafslædt, ikke desmindre sank Skibet dybere og dybere, vi skød Nød-skud 21, og hejsede Nødsflag, Vi kunde se Flagstangen i Galle og Tilskuere flokkede om den i vore Kikkerter. Først kom en Båd med Dokumenter for at bringe Report iland siden en Lods omtrent Kl. 10^{1/4}, ikke før, som bragde os Undsætning af friske Folk til Pompen. En Del andre Europæere kom også ombord. Damerne, Børnene, Forvirringen. Kl. 1 kom vi i Land med lidt af vor Baggage, som var til Hånds, hvoriblandt alle mine Pali og singal. Håndskrifter“.

Ved forliset mistede Rask så at sige alle sine ejendele med undtagelse af de fire små kasser der indeholdt hans håndskrifter, bøger og personlige optegnelser.³⁷⁾ Og nu stod han i Galle, uden midler, uden udstyr, og uden mulighed for at kunne forlade øen indenfor en overskuelig fremtid. Situationen syntes katastrofal, men hjælpen var indenfor rækkevidde. Missionær Clough skulle besøge missionsstationen i Matāra, og havde, da skibslejlighed gaves, valgt at tage med „Colombo“ i stedet for den besværligere rejse over land. Han tilbød straks at hjælpe Rask så han ikke blot kunne genoptage sine studier indtil der påny blev skibslejlighed bort fra øen men også kunne fortsætte sine håndskrifterhvervelser. Clough foreslog Rask at tage med til Matāra inden de tiltrådte tilbagerejsen til Colombo.

Under opholdet i Matāra besøgte de bl. a. flere gange den gamle ypperstepræst Karatoṭa Dharmarama.³⁸⁾ Rask var ikke helt tilfreds med resultaterne af disse besøg som han beskriver på følgende måde i dagbogen³⁹⁾:

„ . . . vi ankom temmelig tidlig om Eftermiddagen til Matura, og besøgte efter Middagsmåltidet den såkaldte Maha-mudelliar ၁: Hovedmand

for Mudelliarerne i hele Kystlandet for at få hans Anbefalelse og Indledning til Ypperstepræsten den 85 [år] gamle Karathotha, som han kaldes efter sit Fødested. Fra ham gik vi til Mudelliar Pereira, som lovede at være Tolk for os næste Dag Kl. 3 hos Ypperste-præsten. Vi besøgte ham i Veräganpithä pansæla, d. e. Præstehuset udenfor Verägam og begyndte at spørge ham om Pali og Elu, deres Ælde, Forhold og Skriftrige, men fik ikke megen ny Underretning da hans ideer vare tagne blindt af de gamle Historier i Pali og Elu. Vi besøgte ham oftere og spurgde ham mest om Elu-literaturen, men fik liden Oplysning idet Hele“. Senere føjede Rask til:⁴⁰⁾ „Han gav mig en Afskrift af sit Digt til den kandiske Konge.“

Rasks ærgrelse over at besøget hos Karatoṭa Dharmarama gav så ringe resultat skyldes antagelig at han havde fået udpeget den gamle ypperstepræst som en af landet lærdeste mænd og derfor fejlagtigt antog ham for at være videnskabsmand. For den virkelige videnskabsmand Rask var pali buddhismens sprog og elu, den old-singalesiske literaturs sprog, mens begge sprog for singaleserne var praktisk anvendelige også til moderne litteratur på prosa og vers. Og Karatoṭa Dharmarama var digter, tilmed en af landets største. Digtet hvoraf Rask fik en afskrift⁴¹⁾ er et af de navnkundigste i den ceylonesiske digtekunsts historie. *Baranamagabasaka*, eller De Tolv Strofers Diagram, er dets titel og det er meget sindrigt konstrueret. De tolv strofer læses fra tolv forskellige punkter ind i diagrammet. Til belysning af digtets karakter skal her meddeles første strofe i dansk oversættelse:

Jeg tilbeder Buddha, som afstod fra tom lovprisning, som stod fast, navnkundig som et kosteligt smykke, som kvalte sjælevandringens ild, som var verdens herre, som var velsignet med lykke, som, da han fødtes som kong Kusa, var begavet med en stemme lig lovens brølen, for hvem synd og last ikke besad nogen tillokkelse, som var ædel som månen, skabningers velgørende redningsmand, og et hav af flodlignende visdom, som ved dens hjælp nedbrød hjertets svaghed.

Digtet har en ikke uinteressant forhistorie. Karatoṭa nærrede, efter at have tjent sig op gennem den buddhistiske orden, store ambitioner. Han havde derfor noget ubesindigt ansøgt kongen, Rājadhīrāsīnha,⁴²⁾ om at blive ophøjet til ypperstepræst såvel over de centrale provinser som over kystprovinserne i Ceylon. Kongens svar var en arrestordre. Karatoṭa skulle føres til pansalaen (præstehuset) i Katugastota og isoleres totalt fra omverdenen. I fængslets ensomhed skrev han derefter *Baranamagabasaka* og fik udvirket at digtet blev forelagt kongen, der selv ikke var nogen ringe poetisk begavelse. Kongen var imidlertid ikke selv istand til at tyde

digtet og sammenkaldte derfor alle lærde ved sit hof og beordrede dem til at udtyde den sindrige konstruktion. Men ingen formåede det. Tilsidst lod kongen Karatoṭa hente fra fængslet i Katugastoṭa og befalede ham selv at foredrage sit digt. Karatoṭa trådte frem foran kongen og hoffet. Hans hår og skæg var groet langt og vildt og hans ydre ledte mere tanken hen på en vedda fra junglen ved Bintenna end på en højlærd buddhistisk præst. Uden vaklen tolkede han sit digt for den fornemme forsamling og kongens vrede vendtes til beundring. Karatoṭas lykke var gjort. Han drog til Verāgampita templet og udnævntes til ypperstepræst for templerne i kystprovinserne samtidig med at han blev forlenet med et stykke jord ved Pallebeda. Da Rask og Clough besøgte ham var han fysisk ældet, bl.a. var hans syn stærkt svækket, men hans høje alder tiltrods var hans åndsevner fuldt intakte.

Fra Matāra gik turen tilbage over Vellegama og Galle til Dadālla, hvorom Rask noterede i dagbogen⁴³):

„... Vi besøgte George Nadoris de Silva's Tempel i Dadalla. Biblioteket var opstillet i Skabe med Hyller og sagdes at indeholde omtrent 500 Bøger, hvoriblandt mange Pali-bøger i den burmanske Skrift, bragte fra Ava af George. Den nuværende Præst hans Efterfølger var i Ava med ham og er måske ligeså lærd...“. Videre gik turen over Bentota til Kaltura hvorfra de tog på en udflugt pr. båd til den nedlagte botaniske have. Endelig fortsatte de over Pantura og Morottu til Colombo, hvortil de kom den 24. april.⁴⁴)

Knap en måned var forløbet siden Rask forlod Colombo som rekonvalescent. Men dette tidsrum havde været så rigt på oplevelser og nye indtryk at det trods rejsestrabadserne var en forfrisket og velopløst Rask der vendte tilbage til arbejdet.

Som allerede nævnt har ceylonesiske forskere ment i enkelte af missionær Cloughs arbejder at kunne spore den aktive medvirken af en sprogvitenskabelig begavelse. Vi står her overfor en side af Rasks virksomhed under Ceylon-opholdet der nok kunne være grund til at betragte på nærmere hold. Rask skriver i dagbogen den 31. januar 1822: „Clough begynder at ordne 2. Del af sin singal. Ordbog, nl. den Sing.-eng.“ I midten af marts noterer han⁴⁵): „Jeg havde megen Del i at ordne Begyndelsen af 2den Del af Clough's singh. Ordbog, som de Indfødte ingenlunde kunde få i Hovedet at bringe i Bogstavorden“. Og da Rask efter den mislykkede bortrejse atter var vendt tilbage til Colombo, genoptog han arbejdet med ordbogen og skriver herom⁴⁶): „Kom de Soyza ud til Colpetty med Fortsættelsen af Clough's sing.-eng. Ordbog, som jeg skulle gjennemse med ham for at bringe Ordene i rigtig alfabetisk Orden“.

Og et par dage senere hedder det⁴⁷⁾: Arbejder fort på Clough's Ordbog med de Zoysa, . . .“

Men Rask tog også del i andre af Cloughs forehavender. Som forberedelse til udgivelsen af en pali-grammatik havde William Tolfrey gjort et stort grundlæggende arbejde. Med hans død i 1817 var arbejdet imidlertid gået i stå og forarbejderne havde tilsyneladende henligget ubenyttet i det Wesleyanske missionshus i Colombo indtil Rasks ankomst. I foråret 1822 tog Clough imidlertid sagen op påny, muligvis på tilskyndelse af Rask, der 3. marts noterede i dagbogen: „Hr. Clough udgav sin Plan til en Pali Sproglære“. Selv blev Rask også inddraget i arbejdet med pali-grammatiken. Den 3. juni nævner han således at han „ . . . begyndte at skrive Udtalen til i Tolfrey's eng. Bearbejdelse af Bálávatáro, som Clough ville udgive“. Samtidig arbejdede han på sit eget selvstændige bidrag til grammatiken, om hvilket han 8. juni skriver: „Sluttede jeg mit Udkast til Kapitlet om Udtalen i Clough's Pali Sproglære“.

Rasks retskrivningssystem skulle anvendes i grammatiken. Dette nødvendiggjorde imidlertid at en række specialtyper måtte fremstilles til formålet. Herom noterer Rask 11. juni: „Begyndte de at forfærdige de ny lat. Typer þ, ð o.s.v. hørende til mit System af indo-roman Retsskrivning, i Missionens Skriftstøberi, for at kunne bruge dem i Tolfrey's og Clough's Sproglære, som de begyndte at sætte i Trykkeriet til samme Tid“.

Efter alt at dømme var det Rasks eget kapitel man begyndte at sætte. Første korrektur forelå 3. juli,⁴⁸⁾ og det må antages at mens bogens øvrige del først er sat og trykt senere, har hele Rasks kapitel foreligget færdigtrykt inden hans afrejse 19. august, da der f.eks. er udtalt forskel i farveføringen mellem det indledende kapitel og bogens øvrige del og tillige en mærkbar afvigelse i klummeøjde og -bredde mellem indledningskapitlet og bogens øvrige del. Af en indførsel i Rasks regnskabsbog for 10. juni 1823 fremgår det at han denne dag har modtaget brev fra Clough med et eksemplar af pali-grammatiken. I auktionskatalogen over Rasks efterladte bogsamling nævnes som nr. 1679 „Fragment of Clough's Pali Grammar“. Sandsynligheden taler for at dette fragment er identisk med et eksemplar af Rasks eget bidrag til grammatiken modtaget endnu mens han opholdt sig i Ceylon.

Hverken i den singalesisk-engelske ordbog⁴⁹⁾ eller i pali-grammatiken⁵⁰⁾ omtaler Clough at han til disse opgavers løsning har modtaget bistand fra Rask, hvad man måske kunne tro skyldtes et ønske om ikke at skulle dele æren med Rask. Men Cloughs tavshed skyldes snarere at Rask selv ikke har ønsket sin andel i arbejdet omtalt. Til støtte herfor skal gengives et afsnit fra Cloughs pali grammatik⁵¹⁾:

The letters of this class, being linguals, are pronounced by turning the tip of the tongue far back against the palate, which produces a hollow sound as proceeding from the head, and as though attempting to give force to the thin tankard. They are here represented by the Anglo-Saxon and Icelandic letters þ, ð and according to the system of Indo-Roman Orthography proposed by Professor Rask in A Letter on the Antiquity of the Zend, addressed to the Literary Society of Bombay; and another on the Mode of expressing the Indian, especially the Sanscrit and Singhalese sounds in European Characters, adressed to the Literary and Agricultural Society of Colombo.

Dette forekommer i Rasks eget afsnit. Det er altså sat efter hans eget manuskript og korrigeret af ham selv. Der må derfor være grund til at antage at Rask i denne forbindelse selv ønskede at forblive anonym, og formodentlig har han på denne måde villet betale lidt af på den taknemlighedsgæld han følte sig i overfor Clough for de ganske betydelige lån denne havde ydet ham.

Efter at være vendt tilbage til Colombo ansøgte Rask den kongelige kasse i Trankebar om en ekstraordinær understøttelse med henvisning til de vanskeligheder forliset ved Galle havde bragt ham i. Den 25. maj kom der svar og Rask noterer i dagbogen: „Brev fra Koefoed i Trankebar med Kreditiv for 2000 Madr. Rupier“. Den 30. maj kunne Rask bringe sit mellemværende med Clough, der ialt androg 1700 Rixdollars ud af verden,⁵²⁾ og 3. juni modtog han følgende kvittering for beløbet.⁵³⁾

Received from Professor Rask the sum of Rixdollars seventeen hundred / RDs 1700 / in full and clear of all dimands upon him by me up to this date viz. third day of June One Thousand Eight Hundred and twentytwo / 1822. /

Calpetty June 3^d 1822.

B. Clough.

Som nævnt havde det Wesleyanske missionstrykkeri fået rådighed over de specialtyper som indgik i Rasks retskrivningssystem. For Rask skabte dette en enestående lejlighed til at få en af sine egne planer ført ud i livet. Den 3. juli 1822 noterede han i dagbogen: „Udarbejder en lille dansk Afhandling om den sing. og paliske Skrift.“ Og dagen efter skriver han: „De begyndte at forfærdige de andre lat. Typer, som ere fornødne til Sanskr. og Singales. i Missions Skriftstøberiet, men det går langsomt.“

Oprindeligt synes det at have været Rasks plan at lade afhandlingen omfatte både singalesisk og pali. Imidlertid må han have ændret mening, muligvis under indtryk af den knappe tid han endnu havde til rådighed. Den 13. juli hedder det i dagbogen: „Jeg udarbejder min singales. Skrift-

lære paa Dansk tænker paa at anvende den paa Tamul. og Telugu og lader ð gjøre, er ikke uheldig.“

Nogle dage senere foreligger et par prøvesider. Af disse findes et eksemplar blandt Rask-papirerne paa Kgl. Bibl.,⁵⁴⁾ og det fremgaa heraf hvor intenst han har arbejdet med tilretningen af teksten for at gøre skriftlæren så klar og overskuelig som muligt. Den 2. august var afhandlingens første otte sider sat færdig,⁵⁵⁾ og 6. august forelå dette første halvark i korrektur.⁵⁶⁾ Hjemrejsen stundede til og Rask var forståeligt nok ivrig efter at få afhandlingen færdigtrykt inden afrejsen. Den 7. august skriver han: „Baron Conrady's Selskab undgik jeg for en god Del ved at gaa ind til Missionshuset og overvære Begyndelsen af Trykningen af den singalesiske Skriftlære 1. Halvark.“ Og den 17. august noterer han næsten triumferende: „Mit Ark om den sing. Skriftl. blev færdig.“ Trykkeriet havde vundet i kapløbet med tiden.

Men hvad kostede det nu Rask at få skriftlæren trykt? En lille seddel med følgende ordlyd giver svaret:

Printing 750 Copies 16 pages	50	—	—
1½ Ream Paper la 34 for Ream . . .	51	—	—
Cutting 13 Punches	52	—	—
Casting 13 various sorts	52	—	—
	RDS . . .	205	—

Oprindelig havde skriftlæren intet titelblad. Men efter Rasks død lod broderen H. K. Rask trykke et titelblad til restoplaget, der dog ved en fejltagelse fik trykåret 1821. I vore dage betegner den fremragende ceylonesiske forsker, dr. C. E. Godakumbura, Rasks arbejde som den bedste eksisterende singalesiske sproglære.

Et centralt spørgsmål i forbindelse med Rasks Ceylon-ophold er hans håndskrifterhvervelser. Det kan umiddelbart virke overraskende at det overhovedet var muligt for Rask indenfor et tidsrum af få måneder at erhverve en så forholdsvis stor og samtidig udsøgt samling håndskrifter.

På modstående side: Til højre første side af Rasks *Singalesisk Skriftlære* som blev færdigtrykt umiddelbart inden hans afrejse fra Ceylon. Han stræbte at gøre sin skriftlære så klar og letfattelig som muligt hvilket fremgaa af den til sammenligning gengivne korrigerede prøveside (til venstre). — Godt halv størrelse.

— Foruden de i Cloughs pali grammatik omtalte bogstaver der er lånt fra islandsk kan det fra polsk lånte 1 ses i facsimilens næstsidste linje tilhøre. — Hele bogen er kun på 16 sider; Kgl. Bibl. ejer Rasks eget eksemplar gennemtrykt med hvide blade hvorpå han har gjort enkelte tilføjelser.

Skrift
Lydtegne

A. DEN SINGALESISKE BØGSTAVLERE.

*Original of a
manuscript
only a little
changed from the
original.*

1. Bogstaverne tilligemed deres Tegn ere i den sædvanlige indiske Orden følgende.

A. Sælslyde.	
Bogstaver	Betydning
ka	ka (kort)
ka	ka (langt)
ga	ga (kort)
ga	ga (langt)
ca	ca (kort)
ca	ca (langt)
ja	ja (kort)
ja	ja (langt)
sa	sa (kort)
sa	sa (langt)
da	da (kort)
da	da (langt)

B. Medlyde.	
Bogstaver	Betydning
ka	ka
ka	ka
ga	ga
ga	ga
ca	ca
ca	ca
ja	ja
ja	ja
sa	sa
sa	sa
da	da
da	da

A. DEN SINGALESISKE SKRIFTLÆRE.

1. Lydtegne.
1. Bogstaverne tilligemed deres Tegn ere i den sædvanlige indiske Orden følgende.

A. Sælslyde.	
Bogstaver	Betydning
ka	ka (kort)
ka	ka (langt)
ga	ga (kort)
ga	ga (langt)
ca	ca (kort)
ca	ca (langt)
ja	ja (kort)
ja	ja (langt)
sa	sa (kort)
sa	sa (langt)
da	da (kort)
da	da (langt)

B. Medlyde.	
Bogstaver	Betydning
ka	ka
ka	ka
ga	ga
ga	ga
ca	ca
ca	ca
ja	ja
ja	ja
sa	sa
sa	sa
da	da
da	da

Billedunderskrift se nederst på foregående side.

Det må nemlig ikke glemmes at singaleserne befandt sig i kamptilstand, politisk og kulturelt, overfor den indtrængende europæiske indflydelse og at de med alle midler søgte at bevare det traditionelle grundlag for deres eksistens og dermed at redde den gamle singalesiske kultur gennem de politiske og kulturelle brydninger som var blevet indvarslet i 1815 med englændernes omstyrning af det singalesiske kongedømme. Under det store oprør som i årene 1817-18 truede englændernes stilling på øen, var der forekommet en række tilfælde af tempelplyndring, hvorunder det bl. a. var gået hårdt ud over flere tidligere meget rige tempelbiblioteker og tusindvis af håndskrifter var bortført eller tilintetgjort.⁵⁸⁾ At det på trods heraf alligevel var muligt for Rask at erhverve en stor og kvalitativt enestående samling har flere årsager. Først og fremmest havde han gode medhjælpere i mudelliarerne George Nadoris de Silva og Don Abraham de Thomas. Han synes også ved sin personlige autoritet at have gjort et stærkt indtryk på de mennesker han kom i berøring med. Og at han med så gode resultater søgte at tilegne sig pali og singalesisk har utvivlsomt også medvirket til at skabe en gunstig indstilling hos de indfødte overfor hans ønske om at erhverve håndskrifter.

Efter ca. to måneders forløb opstillede Rask bl. a. på basis af studier i den Wesleyanske missions håndskriftbibliotek en fortegnelse over tekster han var interesseret i at erhverve, og denne fortegnelse, som omfattede 223 numre,⁵⁹⁾ synes at have dannet grundlaget for hans senere håndskrift-erhvervelser. Ved opstillingen af denne fortegnelse og følgelig også ved selve håndskrifterhvervelserne gik Rask ganske systematisk frem. Håndskrifterne blev købt efter deres indhold, ikke efter deres udseende eller bevaringstilstand. Rask søgte ved sine erhvervelser ikke blot at dække den buddhistiske litteratur, men også at få de øvrige dele af den ceylo-nesiske litteratur repræsenteret. Og netop herigennem har samlingen fået sin helt enestående karakter, idet den som allerede nævnt udgør et kvalitativt tværsnit af den litteratur der i 1822 var tilgængelig i Ceylon.

Rasks første håndskrifterhvervelse fandt sted 7. januar 1822. Han noterer herom i dagbogen: „George Nadoris skaffede mig 5 Pali-bøger i to Bind.“ Kvitteringen lyder⁶⁰⁾:

I Received 205 – Rix ^s – for 2	
vol ^m of Paly Books	111 & 118
1822 11/1 GNDe Silva	121, 125, 112.

Som kvitteringens datering viser er handelen først gået endelig i orden 11. januar, hvilket bekræftes af Rasks meget ufuldstændig førte regnskabsbog hvor de 205 Rd. ligeledes er ført til udgift denne dato. Efter at Rask

1. side af fortællingen		B	
1. 1. side af fortællingen	32	2. 1. side af fortællingen	33
2. 2. side af fortællingen	34	3. 1. side af fortællingen	34
3. 3. side af fortællingen	35	4. 1. side af fortællingen	35
4. 4. side af fortællingen	36	5. 1. side af fortællingen	36
5. 5. side af fortællingen	37	6. 1. side af fortællingen	37
6. 6. side af fortællingen	38	7. 1. side af fortællingen	38
7. 7. side af fortællingen	39	8. 1. side af fortællingen	39
8. 8. side af fortællingen	40	9. 1. side af fortællingen	40
9. 9. side af fortællingen	41	10. 1. side af fortællingen	41
10. 10. side af fortællingen	42	11. 1. side af fortællingen	42
11. 11. side af fortællingen	43	12. 1. side af fortællingen	43
12. 12. side af fortællingen	44	13. 1. side af fortællingen	44
13. 13. side af fortællingen	45	14. 1. side af fortællingen	45
14. 14. side af fortællingen	46	15. 1. side af fortællingen	46
15. 15. side af fortællingen	47	16. 1. side af fortællingen	47
16. 16. side af fortællingen	48	17. 1. side af fortællingen	48
17. 17. side af fortællingen	49	18. 1. side af fortællingen	49
18. 18. side af fortællingen	50	19. 1. side af fortællingen	50
19. 19. side af fortællingen	51	20. 1. side af fortællingen	51
20. 20. side af fortællingen	52	21. 1. side af fortællingen	52
21. 21. side af fortællingen	53	22. 1. side af fortællingen	53
22. 22. side af fortællingen	54	23. 1. side af fortællingen	54
23. 23. side af fortællingen	55	24. 1. side af fortællingen	55
24. 24. side af fortællingen	56	25. 1. side af fortællingen	56
25. 25. side af fortællingen	57	26. 1. side af fortællingen	57
26. 26. side af fortællingen	58	27. 1. side af fortællingen	58
27. 27. side af fortællingen	59	28. 1. side af fortællingen	59
28. 28. side af fortællingen	60	29. 1. side af fortællingen	60
29. 29. side af fortællingen	61	30. 1. side af fortællingen	61
30. 30. side af fortællingen	62	31. 1. side af fortællingen	62
31. 31. side af fortællingen	63		

Forste side af fortællingen over de tekster Rask var interesseret i at erhverve. Efterhånden som det lykkedes ham, krydsede han dem af i fortællingen. I visse tilfælde tilføjede han med blyant den pris han havde betalt. Fortællingen, der er egenhændig, er med få undtagelser skrevet med singalesiske tegn og er således et af de meget få aktstykker hvor han ikke har anvendt sit retskrivningssystem. - Godt halv størrelse.

havde opstillet den ovenfor omtalte tekstfortegnelse har han på kvitteringen tilføjet numrene på de tekster erhvervelsen omfatter. Kvitteringerne for en række af de følgende erhvervelser er samlet på eet stykke papir⁶¹) og lyder:

I Received 2 – Paly		
41 – Rooks [sic] – for one	–	92 – R –
6 – for the other	–	52 – R –
1822 ¹⁹ / ₁ GNDe Silva		141
farther [sic] received for 4 books		
N° 81		150 Dollars.
37		250 ¹ / ₂ –
36		177 –
56		139 ¹ / ₂ –
1822 ²¹ / ₂ GNDe Silva.		717
further for 2 books viz.		
N° 35		112
39		200
		312
1822 ²⁰ / ₂ GNDe Silva.		
for two books more viz.		
N° 50		370
56		119
1822 ⁶ / ₃ GNDe Silva.		489
No 62		55
63 voll		60

For the avatār-picture received the full sum 300 Rixdollars.

June the 3d 1822 GNDe Silva

For the Kammavācam in Burman Kammavācānharam received the full sum 255 Rixdollars.

1822 ¹¹/₈.

GNDe Silva

Numrene på disse kvitteringer refererer ligeledes til den ovenfor omtalte tekstfortegnelse. I de to første kvitteringer er numrene påført senere, medens de i de øvrige tilfælde er skrevet i eet med kvitteringernes øvrige tekst. Dette er et indicium for at Rask udarbejdede sin tekstfortegnelse indenfor perioden 19. januar–21. februar 1822.

På rejsen efter forliset ved Galle lykkedes det også Rask at erhverve en del håndskrifter. Han noterer således den 10. april i dagbogen: Skole-

mesteren fra Bellegam var den bedste Elu-lærde, men kunde slet ikke Engelsk, han skaffede mig en Del singales. Bøger, som vi hentede i Bælegama på Tilbagerejsen.“ Til yderligere belysning af denne erhvervelse tjener en indførsel i regnskabsbogen dateret 30. april: „For Bøger i Bæligama betalt for mig 100 Rd. at betale sst. 400.“ I det mindste eet af Rasks håndskrifter, Rājāvaliya, Cod. Elu Sin. XVI, kan umiddelbart henføres til denne erhvervelse, idet dets kolofon i oversættelse lyder:

1822 2. april denne bog blev kopieret under opsyn af Don Dāvit Prērā, Vāligama-palliyē Gurunānsē, læreren i det Wesleyanske missionselskabs skoler i Mātara distriktet.

En lille seddel, skrevet i singalesisk skrift,⁶²⁾ bidrager til at kaste lys over en anden af Rasks større erhvervelser:

Bøger tilhørende Don Simon da Sil[vā]	
Mutukumāra-palavinnegeyi	
1) Thūpāvansē	Patāga 25
2) Amāvatura	— 28
p & S Mahāmaṅgala-sūtra-sanne	— 10
3/p. Satipaṭṭhānasūtrasanne	— 26
× Nimijātake	— 15
Milīṅdukathāva	— 3
Prātimokṣapuñcisanne	— 4
Senkaḍapalavarṇnanāva	— 3
Hōdisanne	— 5
Tēvagāthā	— 3
Satarakamaṭahan	— 5
Kotte	

Blandt Rasks optegnelser findes en fortegnelse over disse tekster⁶³⁾ sluttende med ordene: „Købt for 90 Rd.“

De ovenfor gengivne oplysninger vedrører kun en del af Rasks samlede håndskrifterhvervelser i Ceylon. Alligevel kan det på basis heraf fastslås at det var meget betydelige summer han investerede i sine håndskrifter; for de her anførte alene op mod 3000 Rd. hvilket omregnet giver et beløb på op mod 9000 kr. Rask vidste hvilke tekster han ville have fat på, og måtte betale derefter.

I en række tilfælde var det imidlertid umuligt for Rask at erhverve originalhåndskrifterne, hvorfor han fik taget afskrifter. Under opholdet i Matāra skriver han således i dagbogen⁶⁴⁾: „Der var intet at få til Købs, men de lovede at skaffe Afskrifter af hvad jeg ønskede.“ I enkelte tilfælde var afskrifterne på palmeblade. Således nævnes det i kolofonen i et af palmebladshåndskrifterne, Cod. Pal. LIII, at det er en „afskrift udført på

foranledning af Professor Rask“. De øvrige afskrifter er på papir. Enkelte spredte oplysninger om afskrifterne, specielt om hvad de har kostet, findes i regnskabsbogen og blandt optegnelserne. Regnskabsbogen oplyser således:

[12. januar 1822] for at kopiere en Bog om Paliverberne	6 Rd 6 Fan
[30. april 1822] Hume for Dik-sangraya	60 Rd
[25. maj 1822] George's Kawminikondola	2 Rd
[28. maj 1822] Vimānavastuwa at suplere	6 Rd

Blandt optegnelserne finder vi oplysninger om andre afskrifter, som f. eks.:⁶⁵⁾

Bauddha-satakaya at udskrive	7 Rd
Chandas pota	15 Rd

I denne forbindelse skal også i oversættelse anføres en lille singalesisk billet til Rask fra de Silva.⁶⁶⁾

Dette er en anmodning om honoraret for at kopiere Kaccāyanasāre og Kaccāyanāsārayōjanāva.

1822 ^{29/6} GNDe Silva.

Rask ofrede ydre forbedringer på nogle af sine håndskrifter. Herom oplyser regnskabsbogen f. eks. følgende: [1. maj 1822]. “15 Sing. Bøger at gøre Bind til – 7 Dollars 8 Fanam“. Med „bind“ menes her de dækplader af træ som tjener til beskyttelse af palmebladshåndskrifter.⁶⁷⁾ De dækplader der her er tale om er forholdsvis simple i udførelsen. De består af træplader der er skåret til så de passer i størrelsen med håndskrifterne og er udstyret med aflasede kanter, men har ikke dekoration af nogen art. Enkelte af Rasks håndskrifter måtte også sværtes påny. Skriften på palmebladene består af ridser, hvori der er gnedet sværte, der nu og da må fornyes for stadig at sikre læseligheden.⁶⁸⁾ I en notits i regnskabsbogen står der således:

[30. maj 1822]. Rajavaliya & Vimanavast. at sværte
4 Bøger at sværte. – givet 2 – .

I midten af juli 1822 besluttede Rask sig til at tage til Trankebar, idet mulighederne for at få skibslejlighed til Europa syntes bedre på det indiske fastland. Han traf derfor i begyndelsen af august aftale med kaptajn B. Passe på skibet „Louizza“ om at tage med på dettes næste rejse til Trankebar. Afrejsen fandt sted fra Negombo den 19. august.⁶⁹⁾ Umiddelbart inden han tog af sted fik Rask fra Don Abraham de Thomas en

afskedshilsen i form af et hyldestdigt⁷⁰⁾ affattet på pali og i den klassiske stil med visse mindre tillempninger. Digtet har i dansk oversættelse⁷¹⁾ følgende ordlyd:

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie
hvis berømmelse kan lignedes ved ambrosiaen, perle-kæde, sneen, kviksølvet, det
mælkehvide hav, den himmelske flods vande og den hvide lotus.
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie,
som tværs over sprogforskningens vidtstrakte hav har skuet den anden kyst,
som er kyndig i mangfoldige sprog og alfabeter, såvelsom sin egen selv-
skabte tradition.
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie,
som er æret af konger, som har søgt og har fundet, han den bedste blandt
lover til at kløve elefanter pandeskaller, nemlig hans modstandere
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie,
som kan lignedes ved dammen forskønnet af svaners skare, nemlig hans visdom,
som stedse er optaget af at uddele goder til fattige, den lykkelige, den
taknemmelige,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie
der er som solen for bisværmen, nemlig hans gode venner, og som månen der
får de hvide liljer til at blomstre, nemlig de gode mennesker,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie
i hvis kraftige arm velstandens gudinde har taget bolig, den højt priste, hvis
legeme smykkes af alle gode egenskabers herlige ornamenter
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
som stammer fra en god og ædel familie
der besidder et åsyn som fængsler ædle kvinders opmærksomhed, der i sin
velgørenhed kan lignedes ved det hellige træ,
han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Det vise menneske hvis navn er Rask
 som stammer fra en god og ædel familie
 som forstår at besejre sine modstandere, han hvis gang er som kongen blandt
 elefanter, og hvis skikkelse er som henfarne tiders Cupido.
 han leve længe, roligt og skærmet af Guds evige nåde.

Colombo 17th Aug. 1822. D.A.D. Thomas.

Ser man bort fra den efter nutidig vesterlandsk opfattelse noget svulstige udtryksform og skærer man de traditionelle hyldestfraser bort er det et ganske interessant portræt digtet tegner af Rask som videnskabsmand og som menneske, set med en singalesers øjne.

Rasks ophold i Ceylon var utvivlsomt, trods sygdom og materielle besværligheder, en lykkelig tid. Den psykiske svaghed i form af forfølgelsesforstillinger der siden drengeårene med mellemrum havde hjemsøgt ham, og som bl. a. under opholdet i Indien i perioder forpestede tilværelsen for ham, synes at have ladet ham i fred, mens han opholdt sig i Ceylon, således at han fik ro til den gigantiske arbejdsindsats, hvis frugter han på grund af sin tidlige død aldrig selv skulle få lejlighed til at høste. Og mere end 125 år skulle forløbe efter hans død før rækkevidden af det arbejde han udførte i Ceylon blev fuldt ud erkendt. Selv anede han vel perspektivet i den håndskriftsamling han ved svære personlige afsavn havde bygget op når han skrev⁷²):

„Disse Håndskrifter Værdi beror fornemmelig, foruden Indholdets Vigtighed, på to Omstændigheder: nemlig at de alle ere gamle, for det meste skrevne for Tempelbibliotekerne med utrolig Flid, som et Verk af Fortjeneste, og følgelig i Landet selv næppe for nogen Pris at erholde; og at denne Samling, såvidt vides, er den eneste i sit Slags i Evropa, ja man kan sige udenfor de buddhistiske Lande, ti endog i Kalkutta findes intet i de nævnte Tungemål, som kan lignedes dermed.“

Tiden der er forløbet siden da, har ikke væsentligt rokket denne vurdering, men snarere styrket den.

NOTER

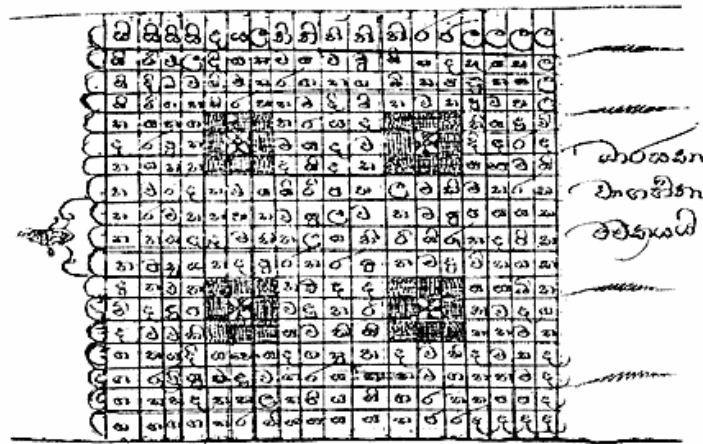
Forkortelser: NKS = Ny kgl. Samling, Add. = Additamenta, begge i Kgl. Bibl.

Rasks dagbog: NKS 389 ek, 8°, Bd. I. Rasks regnskaber: NKS 2085 h, 4°.

¹) Om denne rejse se: N. M. Petersens indledning til Rasks Samlede Afhandlinger, I, 1834, p. 34-77. - ²) Se: Johan Eyser i: Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis, 1920, p. 144-82 og Svend Dahl i: Øst og Vest, Afhandlinger tilegnede Arthur Christensen 1945 p. 26 f. - ³) udført af Mr. C. E. Godakumbura, M.A., Ph. D., D. Litt., (London),

Archaeological Commissioner for Ceylon. — 4) Ove K. Nordstrand: Med Rasmus Rask på Ceylon nov. 1821–aug. 1822 i: *Danske Studier* 1959 p. 91–106. Tre breve fra Rasks Ceylonophold stilet til hhv. prof. P. E. Müller og Rasmus Nyerup findes trykt i: Breve fra og til Rasmus Rask II 1941 p. 52–53, p. 56–59 og p. 60–61. — 5) En bydel der som det flamskklingende navn antyder har sin oprindelse i det 18. århundrede da Ceylons kystprovinser var under hollandsk styre. — 6) P. E. Pieris: *Sinhalē and the Patriots*. Colombo 1950 Appendix X. — 7) W. M. Harvard: *A Narrative of the Establishment and Progress of the Mission to Ceylon and India*. London 1823. — 8) dagbogen 30. november 1821. — 9) cf. Harvard op. cit. — 10) dagbogen 3. december 1821. — 11) C. E. Godakumbura: *Catalogue of Ceylonese Manuscripts in Danish Collections* (under trykning). Nadoris de Silva omtales i beskrivelsen af *Sri Vikkamarājasinha pasatthi*, se iøvrigt Harvard op. cit. pp. 269–273, 282–83 og Pieris op. cit. p. 291–294, 310–315, 350, 359, 392 samt Jubilee Memorials of the Wesleyan Mission, South Ceylon, 1814–1864, Colombo 1864 p. 73–79. — 12) Brevet var, da det fejlagtigt opfattedes som et frimurerdiplom for Rask, gået i arv blandt hans bror, H. K. Rask, efterkommere. Er nu erhvervet af Kgl. Bibl. — 13) Harvard op. cit. — 14) Han vides bl. a. ved en række lejligheder bevidst at have oversat officielle proklamationer på en sådan måde at ordlyden blev næsten stik modsat af det af de engelske myndigheder tilsigtede. — 15) Pieris op. cit. p. 299. — 16) Pieris op. cit. p. 158–159. — 17) R. Rask: Optegnelser til en Elu Sproglære. NKS. 149^c–4°, 78, fol. 31 verso. — 18) dagbogen omkring 15. december 1821. — 19) ibidem. — 20) R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige Uddrag af samme. NKS 149^c, 4°, 81, Z, fol. 6 verso–32 recto. — 21) Se T. Petch In Ceylon a Century ago, i: *Ceylon Antiquary* vol. VIII 1922–23. — 22) dagbogen 15. december og Petch op. cit. p. 182. — 23) dagbogen 21. december 1821. — 24) Sir William Jones: *A Dissertation On the Orthography of Asiatick Words in Roman Letters*, i: *Asiatick Researches* Vol. I 1788 p. 1–56. — 25) bl. a. anvendte han det i sin afhandling *On the Antiquity of the Zend*. — 26) Petch op. cit. p. 265. — 27) Petch op. cit. p. 268. — 28) R. Rask: *Indo-Roman Orthography* NKS 149^c, 4°, 84, fol. 1 recto. — 29) Petch op. cit. p. 269–270. — 30) dagbogen 16. maj 1822 og Petch op. cit. p. 270. — 31) Vol. II 1887 p. 111–112, 119–120, 125–128. — 32) ytringer forskellige steder i dagbogen. — 33) dagbogen 27. februar 1822. — 34) dagbogen 3. marts 1822. — 35) dagbogen 26. februar 1822. — 36) dagbogen 5. april 1822. — 37) Brev fra Rask til Prof. P. E. Müller dateret Kolombo d. 5. Aug. 1822. — 38) Mahāthera Karatōta Dharmarama var født i 1732 og menes at være død omkring 1830. — 39) dagbogen 9. april 1822. — 40) dagbogen mellem 10. og 17. april 1822. — 41) Cod. Elu Sin. XXVIII. — 42) Sri Rājadhīrājasinha 1780–1798. — 43) dagbogen 17. april 1822. — 44) Af dagbogen fremgår at de tog til det Wesleyanske missionshus i Kollupitiya. — 45) dagbogen mod slutningen af perioden 3. til 20. marts 1822. — 46) dagbogen 16. maj 1822. — 47) dagbogen 18. maj 1822. — 48) iflg. dagbogen. — 49) *A Dictionary of the English and Singhalese and Singhalese and English Languages*. By the Rev. B. Clough. Vol. 2 (Singhalese and English) Colombo 1830. — 50) *A compendious Pali Grammar with a copious Vocabulary in the same Language*. By the Rev. Benjamin Clough. Colombo. — 51) p. 6–7. — 52) iflg. notits i regnskabsbogen. — 53) NKS 2085h, 4°. — 54) R. Rask: *Singalesisk Skriftlære* NKS 149^d, 4°, 6. — 55) dagbogen 2. august 1822. — 56) dagbogen 6. august 1822. — 57) Add. 634, 4°. — 58) Pieris op. cit. p. 353. — 59) R. Rask: *Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige Uddrag af samme*. NKS 149^c, 4°, 81, B fol. 1 recto–2 verso. — 60 61 62) Add. 634, 4°. — 63) R. Rask: *Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige Uddrag af samme*. NKS 149^c, 4°, 81, P fol. 4 recto. — 64) 8. april 1822. —

⁶⁵⁾ R. Rask: Optegnelser om Skrifter i Pali og Singalesisk med adskillige Uddrag af samme. NKS 149^c, 4°, 81, P fol. 5 recto. – ⁶⁶⁾ Add. 634, 4°. – ⁶⁷⁾ se: Ove K. Nordstrand: Bog og skrift i Ceylon i: Fund og Forskning Bd. VII 1960 p. 142–143. – ⁶⁸⁾ ibid. p. 140–141. – ⁶⁹⁾ dagbogen 19. august 1822. – ⁷⁰⁾ Add. 634, 4°. – ⁷¹⁾ Oversættelsen foretaget af C. E. Godakumbura og Ove K. Nordstrand. – ⁷²⁾ Rasks Samlede Afhandlinger 1. Del. Kbh. 1834 p. 77.

Under et af sine besøg hos den gamle ypperstepræst og digter Karatoṭa Dharmarama modtog Rask et palmebladshåndskrift med dennes navnkundige digt *Baranamagabasaka*, De Tolv Strofers Diagram. På håndskriftets første side findes digtet i den her gengivne diagramform, se p. 64. – Originalens størrelse.